УДК 347.44:004.738.5(477)

https://doi.org/10.68134/ah.2026-11-20.033

Голик Данііл Романович
аспірант, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID: 0009-0000-1561-2569

ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА У ПУБЛІЧНОМУ ДОГОВОРІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Анотація. У тезах досліджено особливості застосування правових категорій «цифрове благо» та «віртуальне благо» у контексті публічних договорів, що укладаються в мережі Інтернет. Наголошено, що використання цифрового середовища та стандартизованих умов договору саме по собі не зумовлює його публічного характеру, який визначається за ознаками, закріпленими у статті 633 Цивільного кодексу України. Проаналізовано наукові підходи до розуміння віртуальних благ, зокрема їх нематеріальності, зв'язку з інформаційними технологіями, економічної цінності та обігоздатності. Розглянуто законодавче визначення цифрової речі та співвідношення цієї категорії із ширшим доктринальним поняттям цифрового блага, яке може мати як майновий, так і немайновий характер. На основі зіставлення наукових позицій встановлено істотне перетинання ознак цифрових і віртуальних благ та відсутність у розглянутих підходах універсального юридично значущого критерію для їх послідовного розмежування. Обґрунтовано, що правова кваліфікація відповідного блага має значення для визначення правового режиму його надання та особливостей виконання договірних зобов'язань, однак не є самостійною підставою для визнання договору публічним. Зроблено висновок про необхідність подальшого наукового опрацювання співвідношення зазначених категорій з метою забезпечення термінологічної визначеності у сфері договірних відносин у цифровому середовищі.

Ключові слова: публічний договір, цифрове благо, віртуальне благо, цифрова річ, цифрове середовище, об'єкти цивільних прав, договірні зобов'язання.

Abstract. This paper examines the application of the legal categories of "digital goods" and "virtual goods" to public contracts concluded on the Internet. It emphasizes that a digital environment and standardized terms do not establish the public nature of a contract, which is determined by the criteria set out in Article 633 of the Civil Code of Ukraine. The paper analyzes scholarly approaches to virtual goods, including their intangible nature, connection with information technologies, economic value, and transferability. It considers the statutory definition of a digital thing and its relationship to the broader doctrinal category of digital goods, which may have proprietary or non-proprietary characteristics. A comparison of scholarly positions identifies substantial overlap between digital and virtual goods and the absence of a universal, legally significant criterion for consistently distinguishing them. It is argued that the legal classification of such goods is relevant to determining the legal regime governing their provision and the performance of contractual obligations, but does not independently establish that a contract is public. The paper concludes that further research into the relationship between these categories is necessary to ensure terminological clarity in contractual relations within the digital environment.

Keywords: public contract, digital goods, virtual goods, digital thing, digital environment, objects of civil rights, contractual obligations.

Вступ

Розвиток договірних відносин у мережі Інтернет зумовлює необхідність в уточненні понятійного апарату, що використовується для характеристики відповідних правовідносин. Публічний договір, укладений у мережі Інтернет, зберігає свою цивільно-правову природу, а сама мережа виступає формою існування та здійснення відповідних відносин. У науковій літературі обґрунтовується, що норми про публічний договір можуть застосовуватися до договорів у мережі Інтернет за умови наявності властивих їм ознак.[5, с. 6-7]

Водночас характеристика об'єктів, середовища існування та способу здійснення цивільних правовідносин в мережі Інтернет супроводжується використанням категорій «віртуальне» та «цифрове».

Встановлення співвідношення між категоріями «цифрове благо» та «віртуальне благо» має безпосереднє значення і для характеристики предмета публічного договору в мережі Інтернет. Публічний характер договору визначається не цифровою природою блага і не стандартизованістю умов його надання, а наявністю передбачених ст. 633 ЦК України ознак, зокрема обов'язку підприємця здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до нього звернеться.[7] Водночас масовий характер надання цифрового контенту та цифрових послуг створює сферу, в якій відповідна конструкція може набувати значного практичного поширення.

Наведене розмежування набуває договірно-правового значення тоді, коли відповідне благо становить об'єкт надання за договором. При цьому цифрова або віртуальна природа блага сама по собі не визначає публічного характеру договору, який встановлюється за ознаками ст. 633 ЦК України. Водночас кваліфікація блага може впливати на визначення спеціального правового режиму його надання та виконання відповідного зобов'язання. Так, щодо цифрового контенту та цифрових послуг законодавство спеціально визначає момент виконання обов'язку виконавця, вимоги до відповідності цифрового контенту чи послуги та правові наслідки порушення договору.

Додаткової актуальності проблемі надає відсутність єдиного підходу до правового значення категорії «віртуальне». Так, у науковій літературі висловлюється як позиція щодо метафоричного характеру поняття «віртуальність», так і протилежний підхід, за якого «віртуальне» використовується для характеристики самостійних об’єктів цивільних прав.

Мета і завдання

Мета дослідження – встановлення співвідношення правових категорій «цифрове благо» та «віртуальне благо», визначення їхніх спільних і відмінних ознак, а також з’ясування значення відповідного розмежування для правової характеристики благ, що є об’єктами надання за публічними договорами в мережі Інтернет.

Методи

У дослідженні використано методи аналізу та синтезу для узагальнення доктринальних підходів до визначення цифрових і віртуальних благ; порівняльно-правовий метод для зіставлення їхніх правових ознак; формально-юридичний метод для аналізу положень цивільного законодавства України; системний метод для встановлення взаємозв’язку між правовою природою відповідних благ та особливостями договірного регулювання.

Результати та обговорення

Результати дослідження. Одним з критичних підходів використання категорії «віртуальне» у правовій науці є позиція К. І. Бєлякова. Звертаючись, зокрема, до концепції віртуальності С. Дацюка, К. І. Бєляков відтворює критичний підхід, відповідно до якого поняття «віртуальність» та «віртуальна реальність» мають метафоричний, а не самостійний теоретичний характер; у статті автор підтримує висновок про недоцільність їх використання у правовій науці. [1, с. 50-51] Водночас у самій роботі автор використовує конструкцію «віртуально-інформаційні правовідносини» та визначає їх через виникнення й існування в інформаційно-технологічному просторі в результаті комунікації та обміну даними в електронно-цифровій формі. [1, с. 53] Наведене дозволяє поставити питання про те, чи має категорія «віртуальне» самостійне правове значення, чи явища, які нею позначаються, можуть бути достатньо охарактеризовані через категорію «цифрове».

Інший підхід простежується у працях Є. О. Мічуріна, який розглядає «віртуальні блага» як самостійну цивілістичну категорію та пов'язує їх виникнення із розвитком інформаційних технологій. До таких благ автор відносить, зокрема, криптовалюту, елементи комп'ютерних ігор, вебсайти, акаунти, доменні імена, цифровий підпис та комп'ютерні файли. [4, с. 70] Водночас у даному дослідженні використовується словосполучення «віртуальні (цифрові) блага» [4, с. 69], що свідчить про близькість відповідних категорій та актуалізує питання їх співвідношення.

Подібний підхід простежується у дослідженні Н. О. Горобець та І. В. Майсун. Авторки пов'язують віртуальну власність із віртуальними об'єктами (даними), що мають економічну цінність, не мають матеріальної оболонки, характеризуються унікальністю, сталістю та обігоздатністю; останні властивості, на їхню думку, дозволяють ставити питання про віднесення таких об'єктів до інституту права власності. [2, с. 54]

Таким чином, незважаючи на критичне ставлення до використання категорії «віртуальне» у правовій науці, у цивілістичній доктрині вона отримала змістовне наповнення та використовується переважно для характеристики нематеріальних благ, що виникають і функціонують у інформаційно-технологічному середовищі та можуть мати самостійну цінність у цивільному обороті. Водночас наведені ознаки значною мірою перетинаються з характеристиками цифрових благ, що зумовлює необхідність звернення до змісту категорії «цифрове».

Подальший розвиток цивільного законодавства свідчить про поступове нормативне закріплення саме категорії «цифрове». Так, відповідно до ст. 179-1 ЦК України цифровою річчю визнається благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. До цифрових речей законодавець прямо відносить віртуальні активи, цифровий контент та інші блага, що відповідають наведеним ознакам. [7]

Отже, законодавець прямо включає віртуальні активи до кола цифрових речей. Це дозволяє говорити про родо-видове співвідношення саме зазначених нормативних категорій, однак саме по собі не вирішує питання про співвідношення ширших доктринальних понять «віртуальне благо» та «цифрове благо».

Визначення, закріплене у ст. 179-1 ЦК України, дозволяє виокремити дві основні ознаки цифрової речі: її створення та існування виключно у цифровому середовищі, а також наявність майнової цінності. У доктрині додатково звертається увага на нематеріальний характер таких об'єктів, особливий порядок доступу до них та їх технічну основу у вигляді цифрового коду. [6, с. 324-325]

Саме це зумовлює необхідність звернення до ширшої категорії «цифрові блага».

У цивілістичній доктрині категорія «цифрове» не обмежується поняттям цифрової речі. Є. О. Мічурін пропонує розглядати «цифрові блага» як родову категорію щодо цифрової речі. Автор звертає увагу, що окремі цифрові блага не відповідають ознакам цифрової речі, визначеним ст. 179-1 ЦК України. Зокрема, цифровий підпис фізичної особи не має майнової цінності, а тому не може бути віднесений до цифрових речей, однак зберігає цифрову природу. [6, с. 326]

Відповідно, погоджуючись із позицією автора, варто зазначити, що цифрове благо може мати як майновий, так і немайновий характер. Його існування у цифровому середовищі та цифрова технічна основа водночас значною мірою збігаються з характеристиками, які у проаналізованих доктринальних підходах пов'язуються з віртуальними благами.

Зіставлення ознак віртуальних та цифрових благ свідчить про їх істотне змістовне перетинання. В обох випадках йдеться про нематеріальні блага, існування яких пов’язане з інформаційно-технологічним середовищем та даними, а щодо окремих об’єктів - також із наявністю економічної цінності та можливістю участі у цивільному обороті. Водночас ознаки, які у проаналізованих працях використовуються для характеристики віртуальних благ, не дозволяють виокремити універсальний критерій, що однозначно відмежовував би їх від цифрових благ.

Окремий підхід до співвідношення категорій «цифрове» та «віртуальне» запропоновано О. О. Дмитрик у дослідженні цифрових та віртуальних активів. Авторка виходить із семантичного значення відповідних понять: «цифрове» пов'язується з форматом, у якому інформація, дані або об'єкти подаються чи зберігаються, тоді як «віртуальне» характеризує їх існування або функціонування в імітованому чи симульованому середовищі. На рівні активів це розмежування доповнюється вартісним критерієм: цифрові активи пов'язуються з реальною фінансовою вартістю та можливістю їх обміну на гроші або інші активи, тоді як віртуальні активи переважно функціонують та обертаються в межах відповідного віртуального середовища. [3, с. 250-251]

Водночас наведений підхід сформульовано саме щодо цифрових і віртуальних активів та значною мірою крізь призму їх вартості й обігу. Тому можливість його безпосереднього поширення на ширші категорії «цифрове благо» та «віртуальне благо», які можуть охоплювати також об’єкти немайнового характеру, потребує окремої оцінки.

Для публічного договору в мережі Інтернет проведене зіставлення має значення насамперед при визначенні правового режиму блага, щодо якого виникає договірне зобов’язання, та особливостей його виконання. При цьому категорії «цифрове» та «віртуальне» характеризують відповідне благо, тоді як публічний характер договору визначається наявністю ознак, передбачених ст. 633 ЦК України. Отже, правова характеристика блага та кваліфікація договору як публічного є різними, хоча й взаємопов’язаними питаннями.

Висновки

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що для характеристики благ, які створюються та існують у цифровому середовищі, доктринально сформованою є категорія «цифрове», яка охоплює цифрові речі, а також інші цифрові блага майнового та немайнового характеру. Водночас аналіз розглянутих наукових позицій не дозволяє виокремити юридично значущі ознаки «віртуального блага», за допомогою якого ця категорія могла б послідовно відмежовуватися від цифрових благ: характеристики відповідних об'єктів значною мірою перетинаються, а запропоновані критерії розмежування залежать від предмета конкретного дослідження. Тому співвідношення категорій «віртуальне благо» та «цифрове благо» потребує подальшого наукового опрацювання. Для публічного договору в мережі Інтернет це питання має значення при визначенні правового режиму блага, щодо якого виникає договірне зобов'язання, та особливостей його виконання; водночас цифрова чи віртуальна природа такого блага сама по собі не визначає публічного характеру договору, який встановлюється за ознаками, передбаченими ст. 633 ЦК України.

Список використаних джерел

1. ДЖЕРЕЛА:
2. Бєляков К. І. Понятійні та методологічні основи регулювання нових типів інформаційних відносин: «віртуальні правовідносини». Lex Portus. 2016. № 2. С. 47-63.
3. Горобець Н. О., Майсун І. В. Віртуальні об’єкти, їх місце в інституті права власності. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5. С. 52–54.
4. Дмитрик О. О. Віртуальні активи і цифрові активи: до питання про співвідношення понять. Право та інноваційне суспільство. 2021. № 2 (17). С. 248–254.
5. Мічурін Є. О. Віртуальні блага: особливості та ознаки. Форум права. 2021. № 3 (68). С. 67-73.
6. Мічурін Є. О. Публічний договір у мережі «Інтернет» та новели законодавства про цифровий контент. Університетські наукові записки. 2023. № 5 (95). С. 4-13.
7. Мічурін Є. О. Цифрова річ та інші цифрові блага як об’єкти цивільних прав. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 88, ч. 1. С. 323–327.

8. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 19.10.2026).